

Ongewenste toeristische ontwikkelingen in Bergen aan Zee

Bergen aan Zee kan een interessante geschiedenis niet worden ontzegd. Deze speelt zich geheel af in deze eeuw. Gelegen in het bij botanici bekende kalkgrensgebied werd de badplaats in 1906 gesticht door het echtpaar Van Reenen-Völter.

Agrarische exploitatie en toeristische ontwikkeling van de particuliere duinterreinen vormden de hoofddoelstellingen van deze onderneming. Dankzij de nauwkeurige verslaglegging zijn we vanaf de stichting goed op de hoogte van de gang van zaken.

door BERT BUIZER en COR TEN HAAF (Werkgroep Duin & Kust)

Ter geruststelling van de natuurbescherming kunnen we vaststellen dat de Van Reenens hart voor de natuur hadden. Dat de duinflora ook hiertoe behoorde staat vast: in 1912 bezocht Jac. P. Thijsse het prille dorp Bergen aan Zee. In een artikeltje in De Telegraaf (29.VII.1912) riep hij op om een kwekerij van bedreigde duinplanten te stichten. Dat onder het motto: "...ook is het volkomen in den haak, als men van de groote overvloed die elders heerscht, een kleinigheid aan ons zendt".

PLANOLOGIE

Binnen het huidige stratenplan, waaraan de ontwerpen van de beroemde tuin- en landschapsarchitect Springer en de architect/stedebouwkundige Berlage ten grondslag liggen, zijn enkele flinke onbebouwde terreinen aanwezig. In het zuiden ligt het Parnassiapark met de "botanische tuin" uit de tijd van Thijsse's bezoek en het voormalige duinmuseum. Dit laatste is nu een educatief centrum van het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie (IVN), afdeling Noord-Kennemerland (zie Duin 1985-1). Noordelijker ligt het terrein waarop het Vredeskirkje ("Versterking en verhoging van het godsdienstig, zedelijk en geestelijk leven der vaste en tijdelijke bewoners van Bergen aan Zee", anno 1918) een centrale plaats inneemt. Aangrenzend liggen het voormalige tramkomplex (hier vertrok tot in de zomer van 1955 het tot buiten onze landsgrenzen bekende stoomtrammetje "Bello") en het Dennenpark, verder het Engelse park genoemd.

Vanuit natuurbeschermingsoog-

punt is het van belang om vast te stellen dat in het bestemmingsplan Bergen aan Zee (aanvaard door de gemeenteraad in 1975, bezaarschriftenprocedure tot in 1981) de huidige noordelijke en zuidelijke bebouwingsgrenzen van het dorp zijn gefixeerd. Het bestemmingsplan uit 1937 voorzag namelijk voor die terreinen in een ruim opgezette en riante villa's. In het kader van de inspraakprocedure voor het bestemmingsplan uit 1975 werd o.a. door de eerste auteur een gerichte actie gevoerd. Nota's, excursies en vergaderingen resulteerden in de bestemming natuurterrein. Ook een deel van het terrein waarop het kerkje staat kreeg die bestemming. De noordelijke en zuidelijke valleien en vlakken zijn in de beginjaren '80 aangekocht door de provincie Noord-Holland en in beheer gegeven bij het Provinciaal Waterleidingbedrijf van Noord-Holland. Deze beschermingsactie had echter wel tot gevolg dat een ander deel van het terrein "kerkje", het voormalige tramkomplex en het Engelse park de bestemming sociale woningbouw kregen, zulks in tegenstelling tot het bestemmingsplan uit 1937.

NIEUWSTE ONTWIKKELINGEN

Na de Tweede Wereldoorlog werd de realisatie van de plannen van Springer en Berlage niet meer nagestreefd. Tal van andere, soms grootschalige, stedebouwkundige plannen werden gemaakt voor dit dorp, maar alle verdwenen in de bureaulade of in de boekenkast. Van Reenens werkmaatschappij, de N.V. Bouw Exploitatie Maatschappij Bergen aan Zee, werd aan een projektontwikkelaar verkocht en kwam in handen van Banero-Spaarneveste. Deze onderhandelt thans met een particulier - Van Bohemens

Bungaloparken - om te komen tot de bouw van een vakantiehuisjeskomplex op het terrein Engelse Park, het voormalig tramkomplex en mogelijk ook op een deel van het terrein "kerkje". Op het laatste terrein zijn drie blokken rijtjeshuizen ontworpen; deze staan direct naast het natuurgebied. Alsof dat nog niet genoeg is, moet er ook een "gouden randje" in de vorm van enkele tientallen villa's rond het vakantiehuisjesdorp worden gebouwd. Natuurlijk, deze open en onbebouwde terreinen prikkelen de fantasie van zowel de natuurbouwer als de huizenbouwer. Lukken de onderhandelingen tussen eigenaar en huizenbouwer nu niet, dan staat er over een tijdje weer een andere op de stoep. De gemeenteraad van Bergen ziet deze keer wel wat in de bouwplannen. Zoals de zaken er nu voor staan zal slechts een minderheid tegenstemmen. Motieven om vóór te stemmen worden gevormd door zaken als extra toeristenbelasting, stimulering van een enkele bedrijfstak en "voorkomen van verdere achteruitgang van het dorp".

Gelukkig denkt men ook op provinciaal niveau na over deze zaak. Behalve een wijziging van het gemeentelijke bestemmingsplan (bestemming sociale woningbouw wijzigen in recreatie en tweede woningen c.q. villabouw) zou ook het streekplan moeten worden gewijzigd. Helaas is het handelen van het college van burgemeester en wethouders van Bergen in deze zaak ondoorzichtig.

AKTUELE NATUURWAARDEN

Vanuit natuur- en landschapsbeschermingsoogpunt zijn deze ontwikkelingen ongewenst. Het grote, open terrein waarop het kerkje ligt en het aansluitende Engelse park vormen binnen de bebouwing een fraai duingebied, licht glooiend en aantrekkelijk begroeid. Hieronder worden de flora en de vegetatie beknopt beschreven.

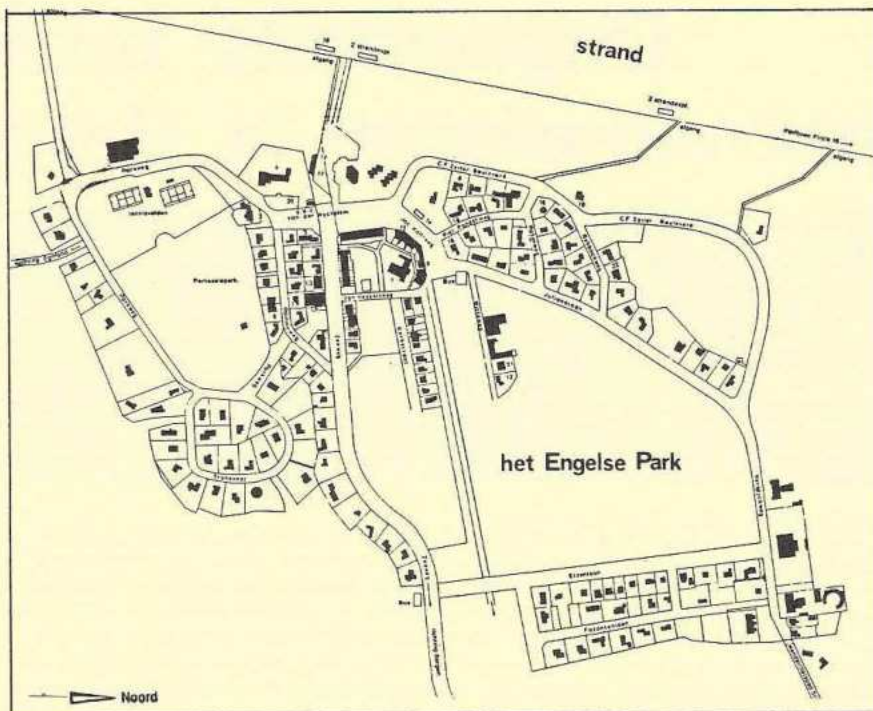
Omdat het gehele plangebied direct op de overgang ligt van het kalkrijke Duindistrikt naar het kalkarme Waddendistrikt is het gehele terrein in plantengeografisch opzicht waardevol. De

kwaltiteiten van dit onder botanici internationaal bekende kalkgrensgebied komen vooral tot uiting in de duingraslandvegetaties. In natuurlijke duinbossen is deze overgang al minder sterk waarneembaar, terwijl in aangeplante dennenbossen nauwelijks verschil te zien is. Als we de kaart van het duingebied tussen Bergen aan Zee en Egmond aan Zee bekijken dan blijkt dat grote delen van het kalkgrensgebied bebost zijn. Een duidelijke afwisseling van graslandvegetaties van kalkrijke en kalkarme bodem vinden we eigenlijk alleen in de Bokkenweide (Verbrande Pan), in de omgeving van het Zuider Achterveld en in het centrale deel van Bergen aan Zee.

In de terreinen "kerkje" en Engelse park is de afwisseling zeer sterk. In een mozaïkpatroon vinden we kalkmijdende soorten als Kraai-, Dop- en Struikheide, afgewisseld met graslandveldjes waarin we pure kalkminnaars aantreffen als Bitterkruid, Driedistel, Kleine Bevernel en Walstrobremraap. Ook in de lokaal aanwezige pioniersvegetaties komt deze tegenstelling goed tot uiting.

In de valleien ten noorden van het Engelse park vinden we vooral landschappelijk zeer fraaie, uitgestrekte heidevelden; de ontkalking is daar ver voortgeschreden. In het terrein ten zuiden van Bergen aan Zee ontbreekt heide vrijwel geheel.

Het Engelse park en het terrein rond het kerkje hebben echter veel meer te bieden dan alleen plantengeografische kwaliteiten. Zo vinden we er goed ontwikkelde "zeedorpenvegetaties" met soorten als Wondklaver, Nachtsilene, Knolboterbloem, Knoopkruid, Middelste en Grote Teunisbloem, Wit Vetkruid, Zeepkruid en Kleine en Grote Rataai. Op de voormalige trambaan komt verder de associatie voor van Zwenkdravik en Vlieszaad. In de diepste valleitjes komen nog restanten van vochtige vallevetates voor. Het fraaist ontwikkeld vinden we deze vegetaties rond het kerkje. Hier groeien onder andere Knopbies, Harlekijnorchis, Rondbladig Wintergroen, Maanvarentje, Zeggroene Zegge en Noordse Ogentroost. Dit deel van het terrein heeft, zoals eerder vermeld, de bestemming natuurterrein en valt dan ook buiten de ontwikkelingsplannen. Het te bebouwen terrein grenst echter aan de noord- en westzijde op nog geen vijftig meter aan de groeiplaatsen van bovengenoemde soor-

ten. Beïnvloeding in de vorm van overbetreding, eutrofiëring en veranderingen in de grondwaterstand zal dan ook zonder twijfel tot het verdwijnen van deze vegetaties leiden.

Hoewel deze opsomming van vegetatietypen en plantensoorten lang niet compleet is (in totaal werden 233 soorten hogere planten gevonden), zal duidelijk zijn dat bebouwing van de planterreinen een ernstig verlies zou betekenen in floristisch, vegetatiekundig en landschappelijk opzicht.

POTENTIËLE NATUURWAARDEN

Dit verlies wordt nog groter als we kijken naar de mogelijkheden tot verdere ontwikkeling van natuurwaarden. Vooral aan de noord- en westzijde van het terrein liggen de lagere terreindelen net buiten de invloed van het grondwater. Vroeger was het hier vochtig tot zeer nat, maar door een complex van oorzaken (onder andere waterwinning, kustafslag en toegenomen verdamping door naaldhoutaanplant), is de grondwaterstand de afgelopen tachtig jaar flink gedaald in de omgeving van Bergen aan Zee. De actuele vegetatie van een aantal van deze valleitjes is thans niet bijzonder waardevol. Er ligt hier echter een kans voor het grijpen om, door middel van natuurtechnische milieubouw, iets van de in deze omgeving zo zeldzaam geworden vochtige vallevetates terug te krijgen. Vooral in het Engelse park kan door een geringe maa-

veldverlaging en het aanbrengen van mikoreliëf zonder veel moeite een ideaal uitgangsmilieue voor deze vegetaties gekreëerd worden. Vanzelfsprekend kan men daarbij het beste uitgaan van delen die al eens vergraven zijn en dienen nieuwe vergravingen goed aan te sluiten bij omringende geomorfologie.

GEWENSTE ONTWIKKELING

Wij pleiten ervoor dat het gehele hier besproken gebied de bestemming natuurgebied krijgt en dat het terrein in beheer komt bij een natuurbeschermingsinstantie. Gezien de eigendomsituatie van de terreinen zuidelijk, oostelijk en noordelijk van Bergen aan Zee zou de provincie Noord-Holland een voor de hand liggende kandidaat zijn. De huidige recreatieve functie van de terreinen heeft (nog) geen nadelige invloed op de natuurwaarden en hoeft daarom zeker niet te vervallen. Door een betere invulling, die mede gericht zou kunnen zijn op natuurbeleving en natuuredukatie, is zelfs een verdere ontwikkeling van deze functie mogelijk. Een dergelijk gebruik ligt ook meer in de lijn van de stichters van Bergen aan Zee, die tachtig jaar geleden al met het plan kwamen om ook de zo bedreigde natuur te beschermen. Dit standpunt heeft nog niets aan waarde ingeboet en naar onze mening verdient het totale gebied op grond van landschappelijke en natuurwaarden een totale bescherming.